

જિનવાણી: યુવા વિશેષાંક

વિષય: ભગવાન મહાવીર - કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ અને જૈન શાસન સ્થાપના

(15 થી 20 વર્ષના યુવાનો માટે)

આ અંકમાં:

- પ્રકરણ ૧: પ્રકાશનો પથ: કેવળજ્ઞાન અને શાસન સ્થાપના
- પ્રકરણ ૨: જીવન જીવવાની કળા: પ્રસંગોમાંથી પ્રેરણા
- પ્રકરણ ૩: મહાવીરનો સંદેશ: અમૂલ્ય બોધ
- પ્રકરણ ૪: આપણામાં ધર્મ: શાસનને જીવંત રાખીએ
- પ્રકરણ ૫: ભવિષ્યની દિશા: નવી પેઢી અને જૈન ધર્મ

પ્રકરણ ૧: પ્રકાશનો પથ: કેવળજ્ઞાન અને શાસન સ્થાપના

ભગવાન મહાવીર, જેમનું બાળપણનું નામ વર્ધમાન હતું, તેમણે ૩૦ વર્ષની યુવાન વયે સત્યની શોધમાં અને આત્મકલ્યાણ માટે રાજપાટ અને સંસારનો ત્યાગ કર્યો. તેમણે બાર વર્ષથી વધુ સમય કઠોર તપસ્યા અને ધ્યાનમાં ગાળ્યો.

કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્તિ:

- સ્થળ: જુંભિક ગામની બહાર, ઋજુવાલુકા નદીના કિનારે.
- સમય: વૈશાખ સુદ દશમનો પવિત્ર દિવસ.
- વૃક્ષ: સાલ વૃક્ષ નીચે.
- ધ્યાન: ગોદુહાસનમાં (ગાય દોહવાની મુદ્રામાં) પ્રભુ ધ્યાનમાં લીન હતા.
- ઘટના: લગભગ સાડા બાર વર્ષની કઠોર સાધનાના અંતે, ભગવાન મહાવીરના આત્મા પર રહેલા ચાર ઘાતી કર્મો (જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, અંતરાય) સંપૂર્ણપણે નષ્ટ પામ્યા.
- પરિણામ: તેમને 'કેવળજ્ઞાન' એટલે કે સંપૂર્ણ, અનંત જ્ઞાન અને 'કેવળદર્શન' એટલે કે સંપૂર્ણ, અનંત દર્શનની પ્રાપ્તિ થઈ. તેઓ સર્વજ્ઞ અને સર્વદર્શી બન્યા. હવે તેમના માટે ભૂતકાળ, વર્તમાન અને ભવિષ્યનું કશું અજાણ્યું ન રહ્યું.

જૈન શાસન (તીર્થ) ની સ્થાપના:

- કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી, ભગવાન મહાવીર 'તીર્થંકર' કહેવાયા.
- તેમણે પોતાનો પ્રથમ ઉપદેશ (દેશના) વૈશાખ સુદ અગિયારસના દિવસે પાવાપુરી નગરીમાં (મહાસેન ઉદ્યાનમાં) આપ્યો. આ દિવસ 'વીર શાસન સ્થાપના દિવસ' તરીકે પણ ઓળખાય છે.
- આ પ્રથમ ઉપદેશ સાંભળીને ઈન્દ્રભૂતિ ગૌતમ સહિત ૧૧ ગણધરોએ દીક્ષા ગ્રહણ કરી.
- ભગવાન મહાવીરે ચાર મુખ્ય સ્તંભો પર આધારિત 'તીર્થ' અથવા 'જૈન સંઘ'ની સ્થાપના કરી:
 1. સાધુ: જેઓ સંસારનો ત્યાગ કરી, કઠોર વ્રતો પાળે છે.
 2. સાધ્વી: જે સ્ત્રીઓ સંસારનો ત્યાગ કરી, વ્રતો પાળે છે.
 3. શ્રાવક: ગૃહસ્થ પુરુષો જેઓ જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતોને અનુસરે છે.
 4. શ્રાવિકા: ગૃહસ્થ સ્ત્રીઓ જેઓ જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતોને અનુસરે છે.

- આ 'ચતુર્વિધ સંઘ' જ જૈન શાસનનો આધાર છે, જે આજે પણ વિદ્યમાન છે.

પ્રકરણ ૨: જીવન જીવવાની કળા: પ્રસંગોમાંથી પ્રેરણા

ભગવાન મહાવીરના કેવળજ્ઞાન અને શાસન સ્થાપનાના પ્રસંગો આપણને જીવન જીવવા માટે અમૂલ્ય પ્રેરણા આપે છે.

- **ધ્યેય નિષ્ઠા:** ભગવાન મહાવીરે સત્યની શોધ માટે રાજમહેલના સુખો છોડી દીધા. આ શીખવે છે કે જીવનમાં ઉચ્ચ ધ્યેય માટે સમર્પિત થવું જોઈએ.
 - ઉદાહરણ: તમારે પરીક્ષામાં સારા માર્ક્સ લાવવા હોય કે કોઈ સ્પર્ધા જીતવી હોય, તો તેના માટે પૂરી લગનથી મહેનત કરવી પડે છે, જેમ ભગવાને તપ કર્યું.
- **સહનશીલતા:** સાડા બાર વર્ષની સાધના દરમિયાન ભગવાને અસંખ્ય કષ્ટો અને ઉપસર્ગો (પીડાઓ) સહન કર્યા, પણ તેઓ પોતાના માર્ગ પર અડગ રહ્યા.
 - ઉદાહરણ: જીવનમાં નિષ્ફળતા મળે, કોઈ ટીકા કરે, કે મુશ્કેલી આવે, ત્યારે હિંમત હાર્યા વગર, શાંતિથી તેનો સામનો કરવો એ જ સાચી વીરતા છે.
- **આત્મવિશ્વાસ:** ભગવાને કોઈ બહારની શક્તિ પર આધાર રાખ્યા વિના, પોતાના પુરુષાર્થથી જ કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું.
 - ઉદાહરણ: આપણે આપણી ક્ષમતાઓમાં વિશ્વાસ રાખીને, મહેનતથી આગળ વધવું જોઈએ, કોઈના સહારે બેસી ન રહેવું.
- **કરુણા:** કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી, તેમણે પોતાનું જ્ઞાન ફક્ત પોતાના માટે ન રાખતા, જગતના કલ્યાણ માટે ઉપદેશ આપ્યો.
 - ઉદાહરણ: આપણી પાસે જે સારું જ્ઞાન કે આવડત હોય, તે બીજાને મદદરૂપ થવા માટે વાપરવી જોઈએ.
- **સમતા:** ભગવાન મહાવીરે સુખ-દુઃખ, માન-અપમાન, નિંદા-સ્તુતિ બધામાં સમભાવ રાખ્યો.
 - ઉદાહરણ: પરીક્ષામાં સારા માર્ક્સ આવે ત્યારે બહુ અભિમાન ન કરવું અને ઓછા આવે ત્યારે નિરાશ ન થવું, પણ સંતુલન જાળવવું.

પ્રકરણ ૩: મહાવીરનો સંદેશ: અમૂલ્ય બોધ

કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી ભગવાને જે ઉપદેશ આપ્યો, તે આપણા જીવન માટે માર્ગદર્શક છે. મુખ્ય સિદ્ધાંતો:

- **પંચ મહાવ્રત (સાધુ-સાધ્વી માટે) અને પંચ અણુવ્રત (શ્રાવક-શ્રાવિકા માટે):**
 1. **અહિંસા:** મન, વચન, કાયાથી કોઈપણ જીવને દુઃખ ન પહોંચાડવું.
 - આપણા માટે: કોઈની મશ્કરી ન કરવી, ખોટું ન બોલવું, જીવજંતુનું રક્ષણ કરવું, શાકાહારી રહેવું.
 2. **સત્ય:** હંમેશા સાચું બોલવું. હિતકારી, મિતકારી અને પ્રિય વચન બોલવું.
 - આપણા માટે: પરીક્ષામાં ચોરી ન કરવી, માતાપિતા કે મિત્રોથી વાત ન છુપાવવી.
 3. **અસ્તેય (અચોર્ય):** કોઈની માલિકીની વસ્તુ તેની પરવાનગી વગર ન લેવી.
 - આપણા માટે: મિત્રની પેન પૂછ્યા વગર ન લેવી, કોઈના વિચારોની નકલ ન કરવી.

4. બ્રહ્મચર્ય: ઈન્દ્રિયો પર સંયમ રાખવો. (શ્રાવકો માટે સ્વ-સ્ત્રી/પતિ સંતોષ).
 - આપણા માટે: ખરાબ વિચારોથી દૂર રહેવું, અભ્યાસ અને સારા કાર્યોમાં મન લગાવવું.
5. અપરિગ્રહ: જરૂરિયાત કરતાં વધુ વસ્તુઓનો સંગ્રહ ન કરવો, મમત્વભાવ ન રાખવો.
 - આપણા માટે: કપડાં, ગેજેટ્સ વગેરેનો બિનજરૂરી સંગ્રહ ટાળવો, વસ્તુઓ પ્રત્યે આસક્તિ ઓછી કરવી.
- અનેકાંતવાદ: સત્યને જુદા જુદા દ્રષ્ટિકોણથી જોવું. કોઈપણ વસ્તુ વિશે એક જ વિચાર સાચો છે તેવો આગ્રહ ન રાખવો.
 - ઉદાહરણ: 'હાથી અને સાત અંધજનો'ની વાર્તા. દરેક વ્યક્તિ પોતાના અનુભવ પ્રમાણે હાથીનું વર્ણન કરે છે, જે આંશિક રીતે સાચું છે. તેમ જ, કોઈપણ મુદ્દા પર બીજાના મતને પણ સમજવાનો પ્રયાસ કરવો.
- સ્વાદવાદ: વાણીનો વિવેક. કોઈપણ નિર્ણય કે વિધાન કરતાં પહેલાં 'કદાચ' (Syat) શબ્દનો પ્રયોગ કરવો, જે અનેકાંતવાદને વાણીમાં ઉતારે છે.
- કર્મ સિદ્ધાંત: આપણે જેવાં કર્મો કરીએ છીએ, તેવું ફળ મળે છે. સારા કર્મોથી સુખ અને ખરાબ કર્મોથી દુઃખ મળે છે. આપણે જ આપણા ભાગ્યના નિર્માતા છીએ.

પ્રકરણ ૪: આપણામાં ધર્મ: શાસનને જીવંત રાખીએ

ભગવાન મહાવીરે સ્થાપેલું શાસન ફક્ત સાધુ-સાધ્વીઓ માટે નથી, તે આપણા જેવા યુવાનો અને ગૃહસ્થોના જીવનમાં પણ જીવંત રહે તે જરૂરી છે. કેવી રીતે?

- **જ્ઞાન (Knowledge):**
 - જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતો, વાર્તાઓ, ઇતિહાસ જાણવાનો પ્રયત્ન કરવો.
 - ધાર્મિક પુસ્તકો વાંચવા, પ્રવચનો સાંભળવા, શિબિરોમાં ભાગ લેવો.
 - પ્રેક્ટિકલ: દરરોજ થોડો સમય ધર્મ વાંચન માટે ફાળવો, ઓનલાઈન સારા સ્ત્રોતોનો ઉપયોગ કરો.
- **દર્શન (Faith):**
 - જૈન ધર્મના સિદ્ધાંતોમાં સાચી શ્રદ્ધા રાખવી. દેવ, ગુરુ, ધર્મ પર વિશ્વાસ રાખવો.
 - શંકા થાય તો જાણકાર પાસેથી સમાધાન મેળવવું.
 - પ્રેક્ટિકલ: નિયમિત દેરાસર જવું, ગુરુ ભગવંતોના દર્શન કરવા.
- **ચારિત્ર (Conduct):**
 - જાણેલા સિદ્ધાંતોને જીવનમાં ઉતારવાનો પ્રયાસ કરવો.
 - પંચ અણુવ્રતોનું યથાશક્તિ પાલન કરવું.
 - સામાયિક, પ્રતિક્રમણ જેવી ક્રિયાઓ કરવી.
 - પ્રેક્ટિકલ: ગુસ્સો ઓછો કરવો, ખોરાકમાં વિવેક રાખવો (રાત્રિ ભોજન ત્યાગ, કંદમૂળ ત્યાગ), જરૂરિયાતમંદોને મદદ કરવી (જીવદયા, માનવસેવા).
- **તપ (Austerity):**
 - ઈચ્છાઓ પર નિયંત્રણ રાખવું.
 - ઉપવાસ, એકાસણું, આયંબિલ જેવી તપસ્યા શક્તિ મુજબ કરવી.
 - પ્રેક્ટિકલ: મનગમતી વસ્તુનો થોડા સમય માટે ત્યાગ કરવો (જેમ કે ચોકલેટ, મોબાઈલ ગેમ્સ),

ઈન્દ્રિયો પર કાબૂ રાખવો.

- **વીર્ય (Energy):**

- ધર્મ પાળવામાં ઉત્સાહ રાખવો, આળસ ન કરવી.
- સારા કાર્યોમાં પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરવો.

પ્રકરણ ૫: ભવિષ્યની દિશા: નવી પેઢી અને જૈન ધર્મ

જૈન શાસનને આવનારી પેઢીઓ સુધી પહોંચાડવાની જવાબદારી આપણા સૌની છે, ખાસ કરીને યુવાનોની. આ માટે શું કરી શકીએ?

- **પોતે સમજો અને પાળો:** પહેલા આપણે પોતે ધર્મને બરાબર સમજીએ અને તેને જીવનમાં ઉતારીએ. આપણું આચરણ જ બીજા માટે પ્રેરણારૂપ બનશે.
- **સરળ રજૂઆત:** ધર્મના સિદ્ધાંતોને આજના યુગને અનુરૂપ, સરળ અને તાર્કિક ભાષામાં સમજાવવાનો પ્રયાસ કરવો.
- **ટેકનોલોજીનો સદુપયોગ:** મોબાઈલ એપ્સ, વેબસાઈટ્સ, સોશિયલ મીડિયાનો ઉપયોગ કરીને જૈન ધર્મની સાચી માહિતી અને મૂલ્યોનો પ્રચાર કરવો.
 - ઉદાહરણ: સારા ધાર્મિક વીડિયો શેર કરવા, જૈન ક્વિઝ બનાવવી, ઓનલાઈન સ્ટડી ગ્રુપ શરૂ કરવા.
- **ચર્ચા અને સંવાદ:** મિત્રો, પરિવાર સાથે ધર્મ વિશે ખુલ્લા મને ચર્ચા કરવી. પ્રશ્નો પૂછવા અને તેના જવાબો શોધવા.
- **પ્રેરણાદાયક બનો:** અભ્યાસ, રમતગમત, કળા જેવા ક્ષેત્રોમાં આગળ વધવાની સાથે સાથે નૈતિક મૂલ્યો જાળવી રાખીને સમાજમાં ઉદાહરણ પૂરું પાડવું.
- **શિબિર અને પાઠશાળા:** બાળકો અને યુવાનો માટે રસપ્રદ ધાર્મિક શિબિરો અને પાઠશાળાઓનું આયોજન કરવું અને તેમાં ભાગ લેવો.
- **ભાષા જાળવણી:** ધાર્મિક ગ્રંથોની મૂળ ભાષાઓ (પ્રાકૃત, સંસ્કૃત) અને આપણી માતૃભાષાનું જ્ઞાન મેળવવું અને તેને જીવંત રાખવી.

અંતિમ સંદેશ:

ભગવાન મહાવીરનું જીવન અને તેમનો ઉપદેશ એ પ્રકાશના દીવાદાંડી સમાન છે. તેમના બતાવેલા માર્ગ પર ચાલીને આપણે પણ આપણા જીવનને સફળ અને સાર્થક બનાવી શકીએ છીએ અને જૈન શાસનની ધરોહરને આવનારી પેઢીઓ સુધી પહોંચાડી શકીએ છીએ. ચાલો, આપણે સૌ સાથે મળીને આ કાર્યમાં જોડાઈએ!

MANISH V. SHAH, Subhanpura, Vadodara. Mobile : 94299 26447 (WhatsApp)